

Sekcia histórie astronómie Slovenskej astronomickej spoločnosti pri SAV

Astronomické Slovensko
27. septembra 2019
Danišovce

Mgr. Stanislav Šišulák, PhD.
Sekcia histórie astronómie
SAS pri SAV

Sekcia v minulosti

- vznik 5. mája 2016
- nadväzuje na aktivity pôvodnej Historickej sekcie SAS pri SAV (niekedy pred rokom 1980 – 15. júna 1998)
- od 2018 má dvoch členov (zároveň je to momentálny stav)

Čo sa podarilo

- vedecké a vedecko-popularizačné články o dejinách astronómie (Kozmos, zborníky, webstránky)
- prednášky na témy zo svetových aj slovenských dejín astronómie (>10)
- výučba dejín astronómie na univerzite
- spolupráca s Terminologickou komisiou SAS pri SAV (výroba nových termin. hesiel; 2. vyd. AT)
- spracúvanie chronológie dejín astronómie
- výroba zadání pre vedomostné súťaže (ČVOH, AKS)

Čo sa podarilo

- konzultácie s (odbornou) verejnosťou k rôznym témam z dejín astronómie
- spolupráca s Múzeom M. Thegeho Konkolyho (KpTZ) v rámci SÚH v Hurbanove (súťaž ČVOH)
- spolupráca s Astronomickým klubom Bratislava (súťaž AKS, prednášky)
- spolupráca s astronomickými krúžkami
- spolupráca na príprave kníh (AT, Storočia astronómie v Prešove, Súhvezdia od Andromédy po Žirafu)
- bibliografia dejín astronómie v časopise Kozmos

Na čom sa pracuje

- okrem spomenutých (súťaž, terminológia, bibliografia, chronológia) sú to aj:
- nová encyklopedická príručka dejín svetovej astronómie
- elektronická verzia nikdy nevydanej knihy *Zrcadlo kosmu* od A. Bečvářa
- digitalizácia rukopisov E. Csereho

Nové smery činnosti (nielen SHA)

- všeobecné dejiny: veľa bielych miest (knihy, články)
- slovenské dejiny: (aj tu je ešte veľa bielych miest)
- 1. spracúvanie tém z dejín astronómie do polovice 19. stor.
- analýza tlačенých diel a rukopisov zo 16. – 19. storočia z nášho územia písaných po latinsky a zaoberajúcich sa prírodnou filozofiou a v rámci nej astronómiou, ich preklad a kritické komentáre – sú to tisíce strán

Nové smery činnosti (nielen SHA)

- Jakub Pribicer
- Peter Pázmán
- Ján Bocatius
- Dávid Frölich
- Ján Molitori
- Andrej Makar
- Ján Misch
- Ladislav Maťašovský
- Gabriel Hevenesi
- Vitézy de Dobó
- Martin Sentiváni
- Lukáš Mösch
- Matej Bel
- Ján Kazy
- Jozef Balogh
- Peter Mayr
- Krištof Akai
- Štefan Gažo
- Michal Lipšic
- Ondrej Adány
- Ján Ivančič
- Ondrej Jaslinský
- František Weiss
- Ján Šajnovič
- Anton Revický
- Pavol Makó
- Anton Radič
- Patritius Veselý
- Ján Krstiteľ Horváth
- Daniel Walleuthner
- Matúš Pankl
- Adam Tomčáni
- Gabriel Kováč-Martini
- Daniel Matej Kmeť
- ...a možno objavíme ďalších.

Nové smery činnosti (nielen SHA)

- + preklady diel (P. Sigorgne, F. Madewisius)
- + anonymné prednášky z jezuitských univerzít a iných škôl
- To všetko vzniklo na území Slovenska do polovice 19. storočia!
- A čo taký Hell? – 37 ročníkov Efemeríd a niekoľko monografií
- Nemali sme tu velikánov, ale tí su už aj tak spracovaní
- Dejiny astronómie nie sú len o nich alebo o geo-/helio- centrizme, ale o aj o detailoch, ako vyzeral vesmír podľa rôznych mysliteľov, čo v ňom všetko bolo, z čoho to bolo zložené a aká bola celá mechanika toho systému.
- Nemusíme študovať len významné objavy vykonané mimo nášho územia. Astronómiu môžeme objavovať aj mimo hrubých astronomických zväzkov, napr. vo Fándlyho diele Pilní poľní a domajší hospodár alebo v hagiografii Ježiša Krista(!!!).

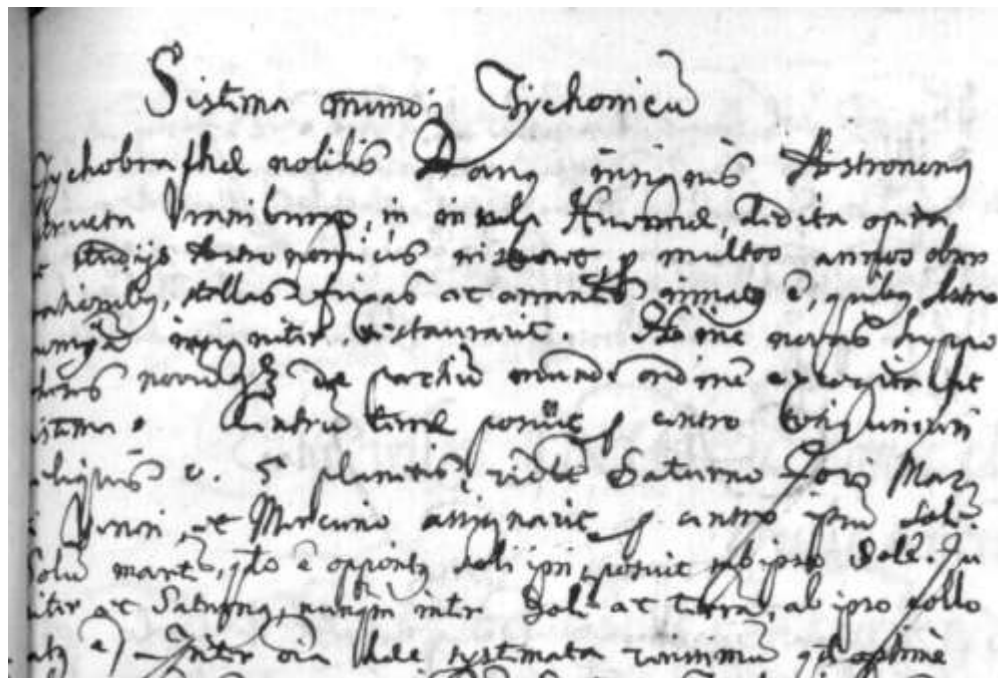
Nové smery činnosti (nielen SHA)

- na spracúvanie staršieho obdobia sú potrebné tri veci:

1. latinský jazyk (v rukopisoch sú skratky)

2. paleografická znalosť písma (v rukopisoch sú skratky)

3. znalosť dobového kontextu astronómie; astronómia 17. storočia je iná ako dnešná

- vpravo: rukopis Ladislava Maťašovského (1662, Trnavská univerzita)

(Zdroj: Ústav dejín Trnavskej univerzity)

Nové smery činnosti (nielen SHA)

- 2. spracúvanie tém z novších dejín astronómie na Slovensku (od polovice 19. storočia):
- dejiny astronomických inštitúcií
- dejiny astronomických organizácií (SAS pri SAV, SZA...)
- biografie astronómov (aj amatérskych); sústrediť sa na takých, ktorí nemajú spracovanú biografiu
- dejiny prístrojov (napr. starodávská 60-ka)
- dejiny každodennosti (rutinná práca astronóma alebo pracovníka hvezdárne, vzťahy medzi astronómami, vedecké expedície, práca pre verejnosť, exkurzie, tábory, súťaže, prednášky, spolková činnosť, získavanie finančných prostriedkov na výskum, „lobing“ za astronómiu u politikov/úradníkov)
- astronómia a jej obraz na verejnosti – pohľad z vonku (čo sa o astronómoch hovorilo, písalo, tešili sa úcte na verejnosti?)

Nové smery činnosti (nielen SHA)

- 3. vybudovanie databázy odkazov na zaujímavé webové stránky o dejinách astronómie
- 4. zhromažďovanie nekrológov (prípadne aj gratulácií k narodeninám) astronómov pôsobiacich na Slovensku z Kozmosu a Říše hvězd
- 5. rozhovory s pamätníkmi a zachycovanie spomienok (výskum pomocou metód Oral history)
- 6. budovanie databázy záznamov o astronomických javoch z archívnych kroník z územia Slovenska

Nové smery činnosti (nielen SHA)

- 7. budovanie digitálneho archívu v spolupráci s ďalšími inštitúciami a digitalizácia archiválií k dejinám astronómie:
- rukopisná nevydaná astronomická produkcia od stredoveku po obdobie umožnené autorským zákonom (70 rokov po smrti autora)
- cirkuláre SAS a iné dokumenty z činnosti SAS pri SAV
- Kozmos
- metodické materiály
- zachraňovanie digitálneho materiálu (fotiek, textov) z produkcie astronomických inštitúcií
- 8. skúsiť nadviazať kontakty a prípadnú spoluprácu s podobnými organizáciami na Slovensku a v zahraničí, najmä s tými, s ktorými máme spoločné dejiny: Česko, Maďarsko

Nové smery činnosti (nielen SHA)

- astronómia sa dá nájsť aj v umeleckej tvorbe (poézia, próza)
- archeoastronómia (archeologické vykopávky, pamiatky, astronomická orientácia budov)
- etnografické témy (napr. ľudové poverky spojené s nebeskými javmi alebo telesami, kozmogonické predstavy ľudu o nebeských telesách, reakcie obyčajných ľudí na nebeské javy ako sú zatmenia, kométy, meteorické roje, polárne žiare)
- regionálne dejiny (astronómovia-nadšenci, súkromné pozorovateľne)
- astrológia v minulosti (odborná, ľudová) – súvis s medicínou

- historických tém na spracovanie sú tisíce